

20/11/18

Recent Political Development in India

[Signature]
PRINCIPAL
f.S.S.'s. Sakri, V.U. Patil Arts &
Late Dr. B.S. Desale Science College
Sakri, Tal. Sakri, Dist. Dhule
Prof. A. B. Mahajan

Dr. A. G. Jaiswal

Prof. E. S. Gedam

Scanned with
CamScanner

15

Scanned by CamScanner

राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाच्या राजकारणाची मीमांसा

प्रा. शरद बाबुराव सोनवणे

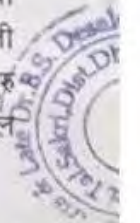
सहाय्यक प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग, श्रीमती विमलबाई उत्तमराव पाटील कला व
कै. डॉ. भास्कर सदाशिव देसले विज्ञान महाविद्यालय, साक्री, जि. धुळे.

प्रस्तावना

राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष हा काँग्रेस (आय) पक्षामधून फुटून जन्माला आलेला पक्ष आहे. त्यामुळे राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाची राजकीय विचारधारा जवळजवळ काँग्रेस सारखीच आहे. मात्र राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाने स्वतःची वेगळी राजकीय संस्कृती निर्माण केली आहे. सोईचे व ऐनकेन प्रकारे सत्तेत राहण्याचे, नसता सत्ताधारी पक्षनेतृत्वाशी सलगी ठेवून राजकीय फायदा उठविण्याचे राजकारण राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाने केलेले आहे. राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचा जन्म नेतृत्वाच्या वैयक्तिक महत्त्वकांक्षेमधून झाला असल्याचे बोलले जाते. राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष हा प्रामुख्याने महाराष्ट्राच्या राजकारणात प्रभावी असून, स्थापनेपासून सलग पंधरा वर्षे काँग्रेस आघाडी करून सत्तेत देखील राहिलेला आहे. २०१४ मध्ये झालेल्या लोकसभा व महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुकीत युपीए व आघाडी यांचा पराभव झाल्यावर राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाने सुरुवातीपासून आजतागायत घेतलेल्या भूमिकांचे अवलोकन केले असता असे दिसते की, या पक्षाने सतत सोईचे व सत्ताकर्षी राजकारण केलेले आहे. राजकीय फायद्याचे राजकारण करणे यात गैर नाही, परंतु असे करत असतांना विचारधारेला दुर्लक्ष करणे हे पक्षाच्या विश्वासाहर्तेच्या दृष्टीने प्रश्नचिन्ह निर्माण करणारे ठरते. असे प्रश्नचिन्ह राष्ट्रवादी काँग्रेस बाबत उपस्थित केले जाते; त्याच्या कारणांचा शोध घेण्याचा प्रयत्न प्रस्तुत शोधलेखात करण्यात आलेला आहे.

राष्ट्रवादी काँग्रेसच्या स्थापनेची पार्श्वभूमी

स्वातंत्र्य आंदोलनाच्या पार्श्वभूमीमुळे भारतीय राजकारणावर काँग्रेस पक्ष व गांधी-नेहरू घराण्याचे वर्चस्व राहिलेले आहे. पंडित नेहरू नंतर इंदिरा गांधी त्यानंतर राजीव गांधी यांचे काँग्रेस पक्षावर व भारताच्या राजकारणावर एकहाती वर्चस्व राहिलेले दिसते. राजीव गांधी यांच्या हत्येनंतर काँग्रेस पक्षाचा न्हास सुरू झाला होता. म्हणून काँग्रेसला नवसंजिवनी मिळवून देण्यासाठी काँग्रेसमधील

51. राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाच्या राजकारणाची मीमांसा.....354
- प्रा. शरद बाबुराव सोनवणे
52. फुले-शाहू-आंबेडकर यांच्या राजकीय विचारांची सद्यस्थिती359
: एक अभ्यास
- प्रा. गणेश भिला महाजन, प्रा. डॉ. नितीनकुमार माळी,
डॉ. ए. टी. पाटील, डॉ. एम. आर. वैशंपायन
53. महात्मा गांधी यांचे ग्रामस्वराज्य विषयक विचार.....365
व प्रासंगिकता
- प्रा. संजय किशनराव भालेराव
54. भारतीय राजकारणात भारतीय जनता पार्टीची प्रबळ पक्ष.....374
पद्धतीकडे होणारी वाटचाल
- प्रो. डॉ. दत्तात्रय मुकुंद टेकाडे, सुनिल मच्छिंद्र राजपूत
55. राज्याच्या राजकारणातील पक्षीय राजकारणाचे.....382
बदलते स्वरूप
- प्रा. प्रशांत देशपांडे
56. जागतिकीकरण आणि उदारीकरण परिणाम व.....393
भारतासमोरील आव्हाने
- प्रा. श्रीमती छाया दत्तात्रय डुकरे
57. फुले-शाहू-आंबेडकरांचे शेतकऱ्यांच्या आर्थिक सुधारणा.....400
संदर्भात आधुनिक विचार
- प्रा. संदिप रामदास निकम, श्रीमती तृप्ती महाजन
58. आदिवासींच्या समस्यांबाबत महाराष्ट्र शासनाची भूमिका406
- डॉ. शशीकांत साबळे
59. आदिवासी समुदायाचा विकास आणि417
आम आदमी पक्षाची भूमिका
- श्री. शरद तुकाराम पाटील
60. भारतीय समाजव्यवस्थेपुढील नक्षलवादाचे आव्हान423
- डॉ. सचिन महादेव पाटील
61. विकास प्रशासनात माहितीच्या अधिकाराची भूमिका433
- प्रा. प्रतिभा टावरी

PRINCIPAL
f.S.S.'s Smt. U. Patil Arts &
Late Dr. B. S. Desale Science College
Sakri, Tal. Sakri, Dist. Dhule
Recent Political Development in India | 13

लिंग समभाव आणि महिला सक्षमीकरण

मुख्य संपादक
प्राचार्य डॉ. अशोक खैरनार

संपादक
प्रा. कांतीलाल सोनवणे
प्रा. अतिष मेश्राम
डॉ. प्रियंका सुलाखे

PRINCIPAL
T.S.S.'s, V.U. Pali Arts &
Science College, Sakinaka, Dist. Dhule

Scanned with
CamScanner

- स्त्री-पुरुष समानता आणि महिला सक्षमीकरण ३२६
- प्रा. सुनिता संतोष पवार
- स्त्री सबलीकरणतून चाढलेला खान्देशातील ग्रामीण ३२९
व आदिवासी महिलांचा राजकीय सहभाग
- प्रा. विजय पंडित सुर्यवंशी
- प्रा.डॉ. सुरेंद्र अंबर मोरे
- आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांच्या विधवा पत्नीच्या ३३५
सद्यःस्थितीचे अध्ययन
- प्रा.डॉ. रघुनाथ महाजन
- प्रा. पुंडलिक खांडेकर
- वडार समाजातील महिलांच्या समस्यांचे अध्ययन ३३८
- भामरे कल्पेश अमृत
- जाधव तुषार भगवान
- आंतरजातीय विवाहाबाबत युवतींच्या मतांचे अध्ययन ३४३
- प्रा.डॉ. संजीव पगारे
- उफाडे गणेश सुनिल
- भारतीय संविधान और महिला संरक्षण ३४७
: संवैधानिक एवं विधिक उपबंध
- प्रा. अल्पना वैद्य
- सशक्त स्त्री एवं संरक्षण प्रावधान ३५१
- डॉ.एस.के. गोयल
- भारत की प्रसिद्ध हरित योद्धा पर्यावरणविद ३५६
- डॉ. परविंदर कौर खनूजा
- महिला सशक्तीकरण की दिशा में समावेशी लोकतंत्र ३५९
का योगदान
- प्रा.डॉ. भामरे नानाजी दगा
- मृदुला गर्ग के उपन्यासों में नारी सबलीकरण ३६५
- डॉ.प्रा. वनिता त्र्यंबक पवार
- महिला - सशक्तीकरण और वर्तमान स्थिती ३७०
- डॉ. करुणा दत्तात्रय अहिरे

महिला - सशक्तिकरण और वर्तमान स्थिति

12

- डॉ. करुणा दत्तात्रय अहिरे
श्रीमती विमलबाई उत्तमराव पाटील कला व
कै.डॉ.बी.एस. देसले विज्ञान महाविद्यालय, साक्री, जिला धुलिया

महिला सशक्तिकरण एक ऐसी प्रक्रिया है, जो महिलाओं को उत्पीडन व शोषण से मुक्त करती है। यह महिलाओं के चहुँमुखी विकास का माध्यम है। यह महिलाओं की निर्णय निर्धारण प्रक्रिया में भागीदारी पर बल देने की प्रक्रिया है तथा समाज में महिलाओं को समानता दिलाने का माध्यम है, महिलाओं के सम्मान व गरिमा को संरक्षित करने पर बल देता है। यह मुख्य रूप से महिलाओं को सामाजिक व आर्थिक रूप से मजबूत करने से संबंधित है, जिससे वे स्वावलंबी होकर पुरुषों के समान राष्ट्र के निर्माण में अपनी सहभागिता दें।

इक्कीसवीं सदी के शुरुआत में नारी मुक्ति आंदोलन खुद को एक नए मोड़ पर खड़ा पा रहा है। बाजारवाद और खुली अर्थव्यवस्था ने स्त्री-पुरुष संबंधों के समीकरण को प्रभावित करना शुरु कर दिया है। इसके ठोस प्रमाण अब खुलकर सामने आने लगे हैं महिलाएँ समाज में अपनी स्थिति, अधिकारों और समस्याओं का लेकर अधिक मुखरित हुई है। ३५ साल पहिले यानि ८० के दशक में नारीवादी आंदोलन को कुछ अवरोधों का सामना करना पडा था। महिलाएँ स्वयं को 'नारीवादी' या नारी मुक्ति का पक्षधर कहलानें में सकुचाने लगी थी, लेकिन पिछले २५ सालें में यह तस्वीर कुछ बदली है। केवल सामाजिक क्षेत्र में ही नहीं राजनीतिक व आर्थिक क्षेत्र में भी स्त्रियों के 'कोट' और 'पोस्ट' के महत्त्व को लगातार मान्यता मिल रही है। हमारे अपने देश में भी महिलाएँ न केवल अपने काम में सत्ता व अधिकार हासिल कर रही है, बल्कि इससे भी अहम बात यह है कि वे अपने अधिकारों और शक्ति के प्रति जागरूक हो रही है।

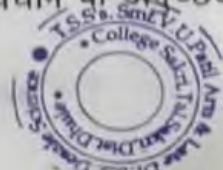
आज भी नारीवादी सोच में पहले की अपेक्षा काफी बदलाव आया है। वास्तव में ७० के दशक में किए स्त्री संघर्ष का ही परिणाम है कि स्त्री आज सबलीकृत होने का दावा कर रही है। आज यौनवाद, जाति और वर्गवाद की समस्याओं पर स्त्री ज्यादा सशक्त रूप से बोल पा रही है। मानव अधिकार के लिए किए गए अन्य संघर्षों में पुरुषों के साथ स्त्री कंधे से कंधा मिलाकर आगे जा रही है।

हमारे देश में महिलाओं को सशक्त व सबल बनाने के लिए अनेक सकारात्मक प्रयास भी किए गए हैं। संविधान के अनुच्छेद १४ व १५ में नारी

Scan 3/30 | अथर्व पब्लिकेशन्स

CamScanner

PRINCIPAL
T.S.S.'s Smt. U. Patil Arts &
Science College
Late Dr. H. S. Desale
Sakri, Tal. Sakri, Dist. Dhule

भारतातील राजकीय व सामाजिक चळवळी

मुख्य संपादक
प्राचार्य. डॉ. आय. डी. पाटील
संपादक
प्रा. डॉ. आर. एन. शेवाळे
प्रा. पी. एम. सोनवणे

अथर्व पब्लिकेशन्स

PRINCIPAL
St. V. U. Patil Arts &
Science College
Sakri, Tal. Sakri, Dist. Dhule

Scanned with
CamScanner

Scanned by CamScanner

अथर्व पब्लिकेशन्स

भारतातील राजकीय व सामाजिक चळवळी
Political and Social Movements in India

© सर्व हक्क

ISBN 13 : 978-93-88544-74-0

पुस्तक प्रकाशन क्र. ६८३

प्रकाशक

युवराज भट्ट माळी

अथर्व पब्लिकेशन्स

धुळे : १७, देवीदास कॉलनी, वरखेडी रोड, धुळे ४२४००१.

संपर्क : ९४०५२०६२३०

जळगाव : तळमजला, ओम हॉस्पिटल, अँग्लो उर्दू हायस्कूलजवळ, ढाके कॉलनी,

जळगाव ४२५००१. संपर्क : ०२५७-२२३९६६६, ९७६४६९४७९७

ई-मेल : atharvapublications@gmail.com

वेबसाईट : www.atharvapublications.com

प्रथमावृत्ती : १०/०८/२०१९

अक्षरजुळवणी : अथर्व पब्लिकेशन्स

मूल्य : ₹ ९९५/-

विद्याभारती शैक्षणिक मंडळ अमरावती संचलित संत मुक्ताबाई कला आणि वाणिज्य महाविद्यालय,
मुक्ताईनगर येथे दिनांक १०/०८/२०१९ रोजी झालेल्या एकदिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्रातील निवडक
लेख

या पुस्तकात समाविष्ट लेखांचे हक्क ज्या-त्या लेखकाकडे असून त्यांच्या मताशी मुख्य संपादक,
संपादक मंडळ, प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व हक्क राखून ठेवले आहेत.

२ / अथर्व पब्लिकेशन्स

PRINCIPAL
TSS's Sm. V. U. Patil Arts &
Late Dr. B. S. Desale Science College,
Salari, Dist. Dhule PIN-424309

Scanned by CamScanner

Sc
Ca

अलिप्ततावादी चळवळ : भारताची भूमिका व योगदान

- प्रा. शरद बाबुराव सोनवणे
सहाय्यक प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग, श्रीमती विमलबाई उतमराव पार्टील कला व
कै. डॉ. भास्कर सदाशिव देसले विज्ञान महाविद्यालय, साक्री. जि. धुळे (महाराष्ट्र)

प्रस्तावना

तिसऱ्या जगातील आफ्रो-आशियाई व लॅटिन अमेरिकन देशांना आवाज व स्वतंत्र ओळख मिळवून देण्यासाठी अलिप्ततावादी चळवळ उदयास आली. द्वितीय विश्वयुद्धोत्तर तत्कालिन परिस्थितीच्या रेट्यामुळे अलिप्ततावादी परराष्ट्र धोरण स्वीकारूनच नवस्वतंत्र देशांच्या सार्वभौमत्वाचे व हितसंबंधाचे संरक्षण करणे शक्य असल्याची जाणीव नेहरू, नासेर, टिटो, सुकार्ना व एन्कूमा यांसारख्या नेत्यांना होती. तसेच आंतरराष्ट्रीय सत्तासंघर्षाच्या राजकारणात आणखी भर न घालता; शांतता व सहकार्याला प्रोत्साहन देणे हा देखिल अलिप्ततावादाचा एक हेतू होता.

अलिप्ततावाद ह्या शब्दाचा प्रथम उल्लेख भारताचे तत्कालीन पंतप्रधान पंडित जवाहरलाल नेहरू यांनी केल्याचे मानले जाते. पंडित नेहरूंनी सुरवातीपासूनच भारताच्या परराष्ट्र धोरणाला अलिप्ततावादी वळण दिले होते. भारताच्या पुढाकाराने उदयाला आलेल्या अलिप्ततावादी चळवळीच्या सशक्ततेसाठी भारताने ठरविलेल्या भूमिकेचा व योगदानाचा आढावा घेण्याचा प्रयत्न प्रस्तुत संशोधन पत्रात केलेला आहे.

उद्दिष्टे

१. द्वितीय विश्वयुद्धोत्तर जागतिक परिस्थितीचा अभ्यास करणे .
२. शीतयुद्धामुळे नवोदित राष्ट्रांच्या परराष्ट्र धोरणासमोर निर्माण झालेल्या पेचप्रसंगाचा अभ्यास करणे.
३. अलिप्ततावादी चळवळीच्या उदयास कारणीभूत ठरलेल्या परिस्थितीचा अभ्यास करणे.
४. अलिप्ततावादी चळवळीच्या उदय व विकासामध्ये भारताची भूमिका व योगदानाचा अभ्यास करणे.
५. सद्यस्थितीत अलिप्ततावादी चळवळीच्या प्रासंगिकतेचा अभ्यास करणे.

द्वितीय विश्वयुद्धोत्तर जागतिक परिस्थिती

दुसऱ्या महायुद्धानंतर जगभरतील सामाज्यवाद व वसाहतवाद संपुष्टात येण्यास सुरुवात होऊन परतंत्र्यातील राष्ट्रांना स्वातंत्र्य मिळू लागले. याच प्रक्रियेचा

भारतातील राजकीय सामाजिक चळवळी / ४०१

PRINCIPAL

T.S.S. & Smt. U. Patil Arts &
Science Dr. B.S. Dange Science College
Sakri, Tal. Sakri, Dist. Dhule

Scanned with
CamScanner

Scanned by CamScanner

DIGITAL LITERACY AND WOMEN EMPOWERMENT

Chief Editor

Prin. Dr. Ashok P. Khairnar
J.K. Shah Adarsh College,
Nijampur-Jaitane

Editors

Dr. Kantilal D. Sonawane
Prof. Atish S. Meshram
Dr. Priyanka P. Sulakhe

Prin. Dr. Ashok P. Khairnar
J.K. Shah Adarsh College
Nijampur-Jaitane

Digital Literacy and Women Empowerment

◆ 1

Scanned with
CamScanner

Scanned by CamScanner

Digital Literacy and Women Empowerment

©Reserved

ISBN : 978-81-951217-4-8

Publisher & Printer : Yogeshwar L. Jalgaonkar
Dnyanpeeth International Publisher

- Aurangabad :** Banjara Colony, Near Datta Mandir,
Bahadarsingpura, Aurangabad
Dist. Aurangabad - 431001
Contact : 9823724705
- Nandurbar :** Manik Chowk, Opp. Hutatma Shirishkumar
Smarak, Nandurbar Dist. Nandurbar - 425412
Contact : (02564) 220155, 9175510724
- Email :** dnyanpeeth.publisher@gmail.com
- First Edition :** 31 December 2021
- Type Setting :** Rudra Creations, Nandurbar
- Price :** 300/-

Disclaimer : The Authors are solely responsible for the contents of the papers compiled in this volume. The Editors or Publishers do not take responsibility for the same in any manner. Errors if any are purely unintentional and readers are requested to communicate such error to the Editors or Publishers to avoid discrepancies in future.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying (xerox copy), recording or otherwise, without the prior permission.

Digital Literacy and Women Empowerment

Scanned with
CamScanner

Sakri. Dist. Dhule Pin-424304

Role of Women as an Environmentalist in Ruskin Bond's Short Stories

Dr. Nilesh Bhatishwar Malichakar,
Assistant Professor, TSS Smt. Vimalbai Patil Arts &
Late Dr. B.S. Desale Science College, Sakri

Ruskin Bond presents the role of women as an environmentalist. He is an advocate of ideas of environment conservation. He gives importance to the female protagonists who contribute a lot for the conservation protection of nature. He tries to portray the bond of relationship of women with the nature.

The present research paper is an attempt to study the Role of Women as an Environmentalist in the selected short stories of Ruskin Bond. The researcher has selected two short stories of Ruskin Bond for study. The researcher has studied the short stories like *The Blue Umbrella* and *Sita and the River* for the present study.

Ruskin Bond is a well-known Indian short-story writer. His characters and themes are not borrowed from the life of jungle but also from life of society. Bond handles the range of various themes in his short stories. They are from nature, peaceful co-existence, human values, love for freedom, Positive attitude towards nature, continuity of life, and social problem during period of partition between India and Pakistan. He conveys the message of conservation of environment through his literature. It is the need of an hour to concentrate more on the protection of environment and tribal life around us because it is national heritage of any country. Ruskin Bond is an ambassador of the jungle life. His ideas are completely associated with animals, birds, tribal people, mountain, hills, valleys, wild animals. Ruskin Bond looks at nature as friend, philosopher, teacher, preacher and guide like William Wordsworth.

The Blue Umbrella is a beautiful short story of Ruskin Bond. It has different themes. The story deals with the themes like rural people are cooperative and broad minded. Binya is the central character of the short story. She is lover of nature. She is lovely, cooperative, kind, mature, broadminded, obedient, practical and strong girl. Binya possess all the qualities of mountain girls. The narrator presents he character as "Like most mountain girls, Binya was quite sturdy, fair of skin, with pink cheeks and dark eyes and her black hair tied in pigtail. She wore pretty glass bangles on her wrists, and a necklace of glass beads." (Bond, *The Blue Umbrella* 5)

कंपनी सरकारचे खानदेशातील शैक्षणिक कार्य

प्राचार्य डॉ. पी. एस. सोनवणे

- कंपनी सरकारकालीन खानदेशची भौगोलिक आणि राजकीय स्थिती
- कंपनी सरकारकालीन खानदेशातील शैक्षणिक संस्थांचे कार्य
- कंपनी सरकारकालीन खानदेशातील शालेय प्रशासन व्यवस्था
- कंपनी सरकारचे शैक्षणिक कार्यावर केलेला खर्च
- कंपनी सरकारच्या काळात खानदेशात स्त्रियचन मिशन-यांचे शैक्षणिक कार्य
- कंपनी सरकारच्या काळातील खानदेशातील बंधालये व
• स्त्री शिक्षणासाठी झालेले प्रयत्न

PRINCIPAL
CS-S'a. Smt. V. P. Patil Arts &
Late Dr. B. S. Desai Science College
Sakri, Tal. Sakri, Dist. Dhule

Scanned with
CamScanner

Scanned by CamScanner

कंपनी सरकारचे खानदेशातील शैक्षणिक कार्य
© सुरक्षित

■ प्रकाशक । मुद्रक
रंगराव पाटील
प्रशांत पब्लिकेशन्स
3, प्रताप नगर, श्री संत ज्ञानेश्वर मंदिर रोड,
नूतन मराठा महाविद्यालयाजवळ,
जळगाव 425001.

■ दूरध्वनी । वेब । ईमेल
0257-2235520, 2232800
www.prashantpublications.com
prashantpublication.jal@gmail.com

■ आवृत्ती । आयएसबीएन । किंमत
20 जून 2018
978-93-89492-52-1
₹ 160/-

■ अक्षरजुळवणी
प्रशांत पब्लिकेशन्स

या पुस्तकातील कोणताही मजकूर, कोणत्याही स्वरूपात वा माध्यमात पुर्नप्रकाशित अथवा
संग्रहित करण्यासाठी लेखक/प्रकाशक दोघांचीही लेखी पूर्वपरवानगी घेणे बंधनकारक आहे.

प्रशांत पब्लिकेशन्स

9

PRINCIPAL
TSS's Smt. V.U. Patil Arts &
Late Dr. B. S. Desale Science College,
Sakri, Dist. Dhule

Scanned with
CamScanner

कंपनी सरकारचे खानदेशातील शैक्षणिक कार्य

प्राचार्य डॉ. पी. एस. सोनवणे

त्रिमूर्ती शिक्षण संस्थेचे श्रीमती विमलबाई उत्तमराव पाटील कला व
कै. डॉ. भास्कर सदाशिव देसले विज्ञान महाविद्यालय,
साक्री, ता. साक्री, जि. धुळे

प्रशांत पब्लिकेशन्स

Scanned with
CamScanner

Scanned by CamScanner